

Trwy e-bost

3^{ydd} Medi 2021

Annwyl Mark,

Diolch am y cyfle i ymateb i'r argymhellion yn adroddiad y Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus **'Cyflawni ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol: y stori hyd yn hyn'** a gyhoeddwyd ar 24 Mawrth 2021.

Rwy'n croesawu canfyddiadau ac argymhellion yr adroddiad a oedd yn adlewyrchu fy nhystiolaeth, [canfyddiadau fy monitro ac asesu statudol](#) a fy [Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020](#).

Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yw'r rhaglen newid diwylliannol fwyaf y mae sector cyhoeddus Cymru wedi'i phrofi erioed ac rwy'n falch o'r gwaith sy'n cael ei wneud i gyflawni ei ddyheadau. Mae unrhyw newid diwylliannol yn cymryd amser, ond mae newidiadau yn y maint a ragwelir gan y Ddeddf yn golygu mai cenhadaeth hirdymor yw hon yn hytrach nag ateb tymor byr. Cymru yw'r unig wlad i ddeddfu fel hyn, gan ddefnyddio dull tymor hir i edrych ar achosion sylfaenol problemau trwy gyfraith sy'n cael ei hedmygu yn fyd-eang.

O ran cynnydd cyffredinol, dros y pum mlynedd diwethaf, bu newid amlwg yn yr ymrwymiad gwleidyddol i'r Ddeddf ac rwy'n dechrau gweld cyrff cyhoeddus yn newid y ffordd y maent yn darparu ac yn dylunio gwasanaethau. Er enghraifft, y ffordd yr eir ati i gynllunio trafndiaeth; y ffordd y mae ysgolion, cartrefi ac adeiladau cyhoeddus newydd yn cael eu cynllunio i fod yn fwy cynaliadwy; diwygio'r cwricwlwm, gan symud y tu hwnt i ddarparu 'gwasanaethau' i ganolbwyntio ar yr hyn sy'n bwysig i gymunedau. Rwy'n gweld gwleidyddion er enghraifft yn gwrthod y 'status quo' wrth fynd i'r afael â thagfeydd trwy adeiladu mwy o ffyrdd; yn lle hynny, maen nhw'n chwilio am atebion sy'n well i lesiant pobl a'r blaned.

Mae'r Ddeddf yn darparu offeryn defnyddiol i wneuthurwyr newid herio'r system. Rwy'n falch o chwarae rôl wrth herio'r atalyddion ond erys heriau cyllido.

Ar hyn o bryd nid oes gennyf yr adnoddau i ddelio â'r holl faterion sy'n gysylltiedig â gweithredu newid diwylliannol mor eang ac, mae angen mwy o arian ar gyfer cynhwysedd, datblygu arweinyddiaeth a chefnogaeth ar gyfer newid trawsnewidiol.

Yn ogystal â chael cyllideb gymedrol, o ystyried cylch gwaith eang fy rôl, nodais bryder eisoes yn fy Amcangyfrifon Statudol 2019-20 a 20-21 ynghylch sut y byddai fy lefel ariannu yn cael effaith negyddol ar ansawdd a lefel fy nghefnogaeth a chyngor i Gyrrff Cyhoeddus. Mae costau pensiwn uwch, a chodiadau cyflog cymedrol blynyddol yn unol â chyfraddau Llywodraeth Cymru yn bwyta yn fy nghyllid gwastad o flwyddyn i flwyddyn.

Mae tanariannu llinell wastad yn golygu y gallaf wneud llai mewn termau go iawn tra bod disgwyliadau a galwadau am gefnogaeth a chyngor ar draws 44 o gyrrff cyhoeddus yn tyfu (yr wyf i ac Archwilydd Cyffredinol Cymru wedi canfod nad oes ganddynt adnoddau eu hunain i gefnogi'r newid diwylliannol sy'n ofynnol gan y Ddeddf). Mae lefel y gefnogaeth a'r cyngor a gynigir i Gyrrff Cyhoeddus a Gweinidogion yn cynyddu flwyddyn ar ôl blwyddyn. Roedd ceisiadau am gefnogaeth a chyngor i fyny 44% yn 2019-20 o 2018-19.

Ar ben hynny, mae'n ymddangos y bydd y galw hwn am wasanaethau statudol yn cynyddu: Mae'r asesiad effaith rheoliadol (RIA) mwyaf diweddar sy'n ymwneud â sefydlu Cyd-bwyllgorau Corfforaethol (CJCs) yn y Mesur Llywodraeth Leol ac Etholiadau yn nodi bod costau i'm swyddfa yn ddim er fy mod yn darparu costiau manwl i swyddogion.

Dof yn ôl at bwysigrwydd hyn, mewn perthynas â gweithredu'r argymhellion isod.

Mae adroddiad '**Cyflawni ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol: y stori hyd yn hyn**' a'i argymhellion yn adeiladu ar y pryderon a'r cyngor y tynnais sylw atynt yn fy [Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020](#) ynghylch y rhwystrau systemig i gynnydd y mae angen mynd i'r afael â hwy.

Mae fy myfyrdodau isod yn ymateb yn uniongyrchol i'r argymhellion canlynol a wnaed gan y Pwyllgor:

Argymhelliad 3: Dylai Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol a chyrrff cyhoeddus Cymru sicrhau eu bod yn datblygu perthnasoedd adeiladol. Mae'r anghysondeb yn eu perthnasoedd wedi cyfyngu effaith gwaith y Comisiynydd.

Argymhelliad 4: Dylai Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol flaenoriaethu cefnogi cyrrff cyhoeddus a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus i gyflawni'r ddeddfwriaeth hon.

Argymhelliad 11: Rhaid i gyrrff cyhoeddus sy'n ddarostyngedig i Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 sicrhau bod y pum ffordd o weithio wedi'u hymgorffori yn eu cynlluniau ar gyfer adferiad o bandemig Covid-19. Rydym yn argymhell na chollir unrhyw enillion y maent wedi'u gwneud yn eu hymateb uniongyrchol i'r pandemig, a'u bod yn symud eu ffocws o'r dydd i ddydd i'r tymor hir ac atal.

Fy ymateb i: Argymhelliad 3: Dylai Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol a chyrrff cyhoeddus Cymru sicrhau eu bod yn datblygu perthnasoedd adeiladol. Mae'r anghysondeb yn eu perthnasoedd wedi cyfyngu effaith gwaith y Comisiynydd.

Yn ystod fy nghyfnod fel Comisiynydd, rwyf wedi gweithio'n agos gyda chyrrff cyhoeddus ledled Cymru, gan ddarparu cyngor, arweiniad a chefnogaeth iddynt wrth gymhwyso Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Roeddwn yn falch bod llawer o gyrrff cyhoeddus a'r Pwyllgor yn cydnabod bod y gefnogaeth hon yn ddefnyddiol. Fodd bynnag, mae'r canfyddiad hwn yn adlewyrchu realiti'r her amhosibl o gefnogi 44 o gyrrff cyhoeddus ar draws pob maes polisi, gan sicrhau hefyd nad yw deddfwriaeth a chanllawiau polisi newydd a ddaw gan Lywodraeth Cymru yn taseilio'r Ddeddf a gallu cyrrff cyhoeddus eraill i'w gweithredu. Ni all fy swyddfa ateb y gofynion hyn ar gyfer pob corff cyhoeddus gan nad oes gennym adnoddau digonol. Felly nid yw'n syndod bod y rhai yr ydym wedi gallu helpu i ddod o hyd i'r gefnogaeth honno'n werthfawr ac eraill eisiau mwy o'n hamser.

"Mae Chwaraeon Cymru wedi gweld cefnogaeth, adnoddau a chyngor y tîm yn amhrisiadwy. Mae sut mae hyn ar gael yn gyson i bob corff cyhoeddus yn her." (Chwaraeon Cymru)

"Mae ein perthynas â swyddfa'r Comisiynydd yn rhagorol. Rwy'n credu eu bod yn hynod wybodus, yn frwdfrydig iawn, yn gefnogol ac yn debyg i Swyddfa Archwilio Cymru, nid yn unig ar y Ddeddf, ond ar ein

busnes ehangach lle maen nhw'n gallu rhoi barn i ni ar sut rydyn ni'n gwneud, sut rydym yn gwario arian cyhoeddus, ond yn bwysicach fyth, yn ein cyfeirio at arfer da a meysydd eraill efallai yr hoffem eu harchwilio.” (Ymddiriedolaeth GIG Velindre)

“Cawsom lawer o gysylltiad â Swyddfa Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol a chawsom lawer o gefnogaeth ymarferol... Mae'r gefnogaeth a gawsom gan Swyddfa Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol wedi bod yn ddefnyddiol iawn. Roeddent yn barod i deithio i Ogledd Cymru i roi gwybodaeth ychwanegol, cyflwyniadau, cefnogaeth i ni ar sut i wreiddio'r offer. Rwy'n credu bod hwnnw'n cael ei ystyried yn gynnig cefnogol iawn i bob awdurdod ledled Gogledd Cymru.” (Cyngor Ynys Môn)

“Rydyn ni wedi defnyddio offer, adnoddau a gwybodaeth y Comisiynydd i sicrhau bod adnoddau ar gael ar draws y sefydliad... Cefnogaeth a mewnbwn gan y Comisiynydd yn ddefnyddiol iawn, iawn.” (Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan)

Mae'r berthynas barhaus hon â chyrrff cyhoeddus yn cael ei nodi ymhellach yn y ceisiadau am gefnogaeth y mae fy swyddfa yn eu derbyn. Ers mis Mai 2018, rwyf wedi derbyn 892 o geisiadau am gefnogaeth, daeth 319 ohonynt (~36%) gan gyrrff cyhoeddus. O'r rhain, mae 136 (~43% o'r holl geisiadau gan gorff cyhoeddus) yn dod o Lywodraeth Cymru. Roedd ceisiadau am gefnogaeth a chyngor i'm swyddfa i fyny 78% yn 2019-20 a 2018-19. Gostyngodd hyn ~19% rhwng 2019-20 a 2020-21 a oedd yn debygol oherwydd y pandemig. Ers i'r flwyddyn ariannol hon ddechrau ym mis Ebrill 2021, rwyf wedi cael 128 o geisiadau, sy'n debygol o dyfu wrth i ni weithio'n agosach gyda chyrrff cyhoeddus yn unol ag argymhellion y Pwyllgor.

Fodd bynnag, rwy'n cydnabod oherwydd adnoddau cyfyngedig ac, yn fwy diweddar, y pwysau a roddwyd ar gyrrff cyhoeddus yn ystod y pandemig, mae adeiladu ar y gefnogaeth hon wedi bod yn heriol. Mewn blynyddoedd blaenorol, rwyf wedi defnyddio cyfuniad o'r tanwariant o fy nghyllideb blwyddyn un (yn deillio yn bennaf o'r oedi cyn recriwtio staff i'm swyddfa) ac incwm arall i ariannu lefel o wasanaethau y tu hwnt i'm grant blynyddol mewn lefel cyllid cymorth a hyn ac ni fydd ar gael o Fawrth 2022.

Credaf hefyd fod Llywodraeth Cymru yn chwarae rhan hanfodol yn llwyddiant y rhaglen newid diwylliannol ar raddfa fawr a yrrir gan y ddeddfwriaeth, nid yn unig am eu bod yn gorff cyhoeddus o bwys a gwmpesir gan y Ddeddf eu hunain, ond oherwydd bod p'un a ydynt yn dangos egwyddorion y Ddeddf ai peidio yn cael effaith sylweddol ar yr hyn y mae cyrrff cyhoeddus eraill yn ei wneud. Mae hyn wedi golygu bod fy ffofws ym mlynyddoedd cynnar fy rôl wedi bod ar sicrhau bod gan Lywodraeth Cymru y polisi, y prosesau a'r ysgogiadau cywir ar waith.

Yn eu tystiolaeth i'r Pwyllgor, roedd cyrrff cyhoeddus yn cydnabod pwysigrwydd y rhain:

- Amlygodd 50% o gyrrff cyhoeddus fod nifer y partneriaethau strategol, a chael sawl aelodaeth, yn rhwystro i weithredu'r Ddeddf.
- Amlygodd 56% o gyrrff cyhoeddus fod cylchoedd cyllido tymor byr a chyfyngiadau cyllid ac ati yn rhwystro eu gallu i gyflawni camau ataliol tymor hir.
- Awgrymodd 67% o gyrrff cyhoeddus fod angen mwy o alinio traws-bolisi a strategaeth gan Lywodraeth Cymru.
- Mae 30% o'r holl ymatebion yn awgrymu bod angen arweinyddiaeth gryfach gan Lywodraeth Cymru.
- Awgrymodd 42% o gyrrff cyhoeddus fod angen i Lywodraeth Cymru fewnosod ac ymgorffori egwyddorion y Ddeddf yn well fel model rôl ar gyfer cyrrff cyhoeddus eraill.

Roedd y pryderon hyn yn adleisio'r canfyddiadau yn fy Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol.

Pwynt Cyswllt Ymroddedig

Clywodd y Pwyllgor gan sawl corff cyhoeddus eu bod yn dymuno cael mwy o gyswllt â fy swyddfa. Mae cael pwynt cyswllt o fewn fy nhîm yn rhywbeth y mae cyrff cyhoeddus wedi dweud wrthyf yn gyson y byddai'n helpu gyda gweithredu'r ddeddfwriaeth, ond mae hyn wedi bod yn heriol oherwydd fy lefel adnoddau a'r angen i ganolbwyntio ar faterion systemig.

Adleisiodd cyrff cyhoeddus hyn mewn tystiolaeth i'r Pwyllgor hwn:

- Hoffai 36% o ymatebwyr Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus gael cefnogaeth ychwanegol, yn enwedig o ran sut i gyflawni'r Ddeddf.
- Hoffai 38% o ymatebwyr Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus gael hyfforddiant a / neu adnoddau ychwanegol ar gyfer eu sefydliad ac at ddibenion cyhoeddus.
- Cododd 22% o gyrff cyhoeddus y byddai perthnasoedd gwaith agosach â'r Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol megis cael cyswllt swyddfa uniongyrchol yn fuddiol.

“... yr hyn rydw i eisiau mwy ohono wrth swyddfa'r Comisiynydd: rydw i eisiau mwy o amser. Rwy'n credu eu bod nhw'n rhagorol. Nid oes digon ohonynt, ac maent yn ceisio gwneud llawer iawn gydag adnodd bach iawn ... Perthynas ragorol, hoffwn gael mwy o amser gan dîm y Comisiynydd. Adnodd rhagorol ond meidrol.”
(Ymddiriedolaeth GIG Felindre)

“... Nid wyf yn gwybod beth yw adnoddau'r Comisiynydd ond yn sicr byddai cael cyswllt uniongyrchol (byddai o gymorth), pe bai ganddi'r adnoddau.” (Cyngor Sir Powys)

“Cael cynrychiolydd o swyddfa'r Comisiynydd ym mhob rhanbarth i roi mynediad i ni. Yn fwy cyfleus iddynt fod yn bresennol ym mhob rhanbarth (nid sir oherwydd nad oes ganddynt ddigon o staff).” (Cyngor Ynys Môn)

Wrth wrando ar yr adborth hwn, rwy'n falch o ddweud fy mod wedi dyrannu aelod o fy nhîm i fod yn bwynt cyswllt pwrpasol ar gyfer pob corff cyhoeddus a gwmpesir gan y Ddeddf gyda'r bwriad o ddyfnhau ein perthynas a darparu cefnogaeth sy'n gyson â'm dyraniad cyllid cyfredol.

Rwyf wedi recriwtio pedwar aelod o staff dros dro i dreialu'r dull hwn, a chynnwys cyrff cyhoeddus mewn sgysiau rheolaidd dros yr ychydig fisoedd nesaf er mwyn mesur ein hadnodd a'n gallu i ymateb i geisiadau am help. Y bwriad yw adeiladu perthnasoedd mwy cyson ac adeiladol gyda'n gilydd, gan roi cyfleoedd ychwanegol i ni wella cyfathrebu, darparu cyngor a chefnogaeth, arddangos arfer da a helpu i gyfeirio at gydweithwyr eraill yn fewnol ac ar draws Cymru.

Eisoed, mae cyrff cyhoeddus wedi dweud wrthyf eu bod yn croesawu'r dull hwn.

“[Rydym] yn croesawu penderfyniad Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol i gefnogi gweithrediad y Bwrdd Iechyd o Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) trwy ddyrannu pwynt cyswllt pwrpasol o fewn tîm Cenedlaethau'r Dyfodol.” (Llythyr oddi wrth Bwrdd Iechyd, Gorffennaf 2021)

“Mae hon yn fenter i’w chroesawu i gael y pwynt cyswllt hwnnw gyda’r Comisiynydd a swyddfa’r Comisiynydd.” (Cyfarfod â Chyngor, Gorffennaf 2021)

“Rwy’n bendant yn cefnogi’r fenter hon, cyn hyn ni chawsom ormod o ryngweithio gyda’r Swyddfa ac yn awr mae’n teimlo fel ein bod yn cael sgwrs ddwyffordd” (Cyfarfod ag Aelod Cabinet Cenedlaethau a Llesiant y Dyfodol, Awst 2021)

Ariannwyd y gwaith hwn gan yr olaf o fy nghanwariant a chronfeydd wrth gefn hanesyddol na fydd ar gael o fis Mawrth 2022. **Yn anffodus, mae aelodau ychwanegol fy nhîm yr wyf wedi’u recriwtio i weithio yn y peilot hwn ar gontractau tymor byr gan y bydd angen cyllid ychwanegol arnaf ar ddiwedd y flwyddyn ariannol hon yn uwch na’r grant blynyddol a gefais yn draddodiadol.** Rwy’n cyflwyno achos i Lywodraeth Cymru at y diben hwn gan ein bod yn symud i gyllideb yn seiliedig ar anghenion wrth symud ymlaen yn fy amcangyfrifon statudol ar gyfer 2022/23, gan yr hoffwn sefydlu’r gwaith hwn yn barhaol.

Bydd y peilot 6 mis hwn yn cael ei adolygu yn ddiweddarach eleni, a byddaf yn rhannu diweddariad gyda’r Pwyllgor yn y Flwyddyn Newydd.

Cymorth Ychwanegol

Rwyf hefyd yn cynllunio cefnogaeth ychwanegol i gyrff cyhoeddus trwy ail rifyn **Academi Arweinyddiaeth Cenedlaethau'r Dyfodol lle bydd uwch arweinwyr ar draws y sector cyhoeddus yn arbennig yn gallu cael gafael ar fentora o chwith gan arweinydd yn y dyfodol a chyfleoedd i brofi datblygiad polisi gyda'r Academi.** Ariennir y rhaglen hon yn llawn gan sefydliadau partner ar draws y sector cyhoeddus, preifat a'r trydydd sector ac yn dilyn blwyddyn beilot yn 2019-20 canfu gwerthusiad annibynnol fod yr Academi Arweinyddiaeth Cenedlaethau'r Dyfodol wedi cyflawni ei amcanion i hyfforddi pobl ifanc (gan gynnwys arweinwyr ifanc o gyrff cyhoeddus) mewn sgiliau arwain a meithrin eu dealltwriaeth o'r Ddeddf Llesiant ar gyfer Cenedlaethau'r Dyfodol a sut i gyflawni ei nodau. Bydd ail raglen Academi Arweinyddiaeth Cenedlaethau'r Dyfodol yn rhedeg rhwng Tachwedd 2021 a Mehefin 2022 ac rydym yn recriwtio 20-30 o arweinwyr ifanc o bob rhan o'r sector cyhoeddus, preifat a gwirfoddol, rhwng 18-30 oed. Gallwch ddod o hyd i ragor o wybodaeth am yr Academi [yma](#).

Rwyf hefyd wedi cyhoeddi **fersiynau byr o Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol**, sydd wedi’u teilwra mewn sectorau ac adrannau penodol mewn cyrff cyhoeddus. Nod y cynhyrchion hyn yw darparu fersiynau amgen o Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020 i gyrff cyhoeddus sy'n haws eu treulio. Mae fy nhîm wedi bod yn cynnal sesiwn gyda gwahanol gyrff sectoraidd er enghraifft Grŵp Swyddogion Cynllunio Gogledd Cymru (NWPOG) a Chynllunwyr Ifanc Cymru i'w uwchsgilio ar ddefnyddio'r adnoddau hyn. Gallwch ddod o hyd i'r adnoddau hyn [yma](#).

“Rydym ni wir yn hoffi fformat syml, deniadol, hawdd ei ddefnyddio’r ddogfen. Credwn fod yr Ystadegau a Thueddiadau yn nodi'n glir iawn beth yw'r problemau ac yn rhoi pwys cyfartal i'r argyfyngau ar y cyd o gynhesu byd-eang a cholli bioamrywiaeth. Mae model donut Oxfam yn dangos sut rydym ni yng Nghymru yn byw y tu hwnt i'n cyfran deg o adnoddau'r byd. Rydym yn croesawu'r llyw y mae'r ddogfen yn ei ddarparu fel gweledigaeth glir iawn o'r hyn y dylai Cymru fod yn anelu ato.” (Adborth Corff Cyhoeddus Cenedlaethol)

“Mae hyn yn dda - rwy'n hoffi hyn. Ffordd wych o ddangos ac egluro rôl a phwysigrwydd tai o ran y cyfleoedd a'r buddion ehangach ac ati. Ffordd ddefnyddiol iawn o gyflwyno'r cysylltiad rhwng Tai a Chenedlaethau'r Dyfodol - yn enwedig i leygwyr. ” (Adborth Awdurdod Lleol)

Er mwyn cefnogi cyrff cyhoeddus i gymhwyso'r Ddeddf, a chydnabod sut olwg sydd ar bethau da, rwyf wedi cyhoeddi astudiaethau achos sy'n dangos newid trawsnewidiol. Byddaf yn gweithio gyda chyrff cyhoeddus i nodi arfer da a chynyddu dysgu ar draws eu sefydliadau. Mae hyn mewn ymateb i'r 31% o ymatebion i ymholiad y Pwyllgor a awgrymodd y bydd rhannu arfer da yn ysbrydoli ac yn hyrwyddo gweithgaredd pellach. Gallwch ddod o hyd i'r astudiaethau achos hyn [yma](#).

Fy ymateb i: Argymhelliad 4: Dylai Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol flaenoriaethu cefnogi cyrff cyhoeddus a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus i gyflawni'r ddeddfwriaeth hon.

Yn ychwanegol at y sylwadau ar Argymhelliad 3 uchod, hoffwn rannu'r myfyrdodau canlynol.

Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus (BGCau)

Mae'n amser pwysig i BGCau. Rhwng hydref 2021 a gwanwyn 2023, byddant yn cyhoeddi eu hail asesiadau llesiant a'u cynlluniau llesiant ar gyfer eu priod ardaloedd, fel sy'n ofynnol gan y Ddeddf.

Mewn ymdrech i fod mor gynorthwyol â phosibl wrth gefnogi BGCau i baratoi'r rhain, gweithiodd fy swyddfa'n agos gyda chydweithwyr yn adran Partneriaeth Llywodraeth Cymru i rannu set glir o ddisgwyliadau ar y cyd ym mis Mawrth 2021. Llofnodwyd hyn gan Julie James AS a minnau, ac mae wedi'i gynnwys yn yr atodiad ar gyfer eich cyfeirnod.

Mae'r canllaw hwn nid yn unig yn nodi'r hyn yr oeddem yn disgwyl ei weld yn ystod yr ail rownd o gynllunio llesiant gan BGCau, ond hefyd yr hyn y bydd fy swyddfa a Llywodraeth Cymru yn ei wneud (a'r hyn y byddwn yn ei archwilio), i gefnogi BGCau orau ag y gallwn.

Er enghraifft, gwnaethom ddweud y byddwn yn parhau i redeg y cyfarfodydd rhwydwaith Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus cenedlaethol a gweminarau sy'n canolbwyntio ar bynciau trwy 2021 gyda sefydliadau a rhwydweithiau eraill, gan adeiladu ar y digwyddiadau 'ymwneud' a 'dyfodol/tymor hir' a gynhaliwyd gennym ym mis Tachwedd a mis Rhagfyr 2020. A gwnaethom ddweud y byddem yn archwilio'r potensial ar gyfer cymunedau bach ar-lein o ymarfer Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus (rhwydweithiau cymheiriaid) ar themâu penodol. Mae fy nhîm hefyd yn gweithio ar y cyd â Rhwydwaith Cyd-gynhyrchu Cymru sydd wedi sicrhau cyllid y Loteri Fawr i gefnogi cyfranogiad pobl ledled Cymru mewn asesiadau a chynllunio llesiant.

Mae fy swyddfa yn parhau i weithio gyda chydweithwyr Llywodraeth Cymru i redeg a chymryd rhan weithredol yng nghyfarfodydd rhwydwaith Cydlynnydd Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus, a gynhelir 3-4 gwaith y flwyddyn. Oherwydd y pandemig, newidiodd y rhain o gyfarfod yn bersonol mewn lleoliadau ledled Cymru, i ar-lein. Ac mae wedi bod yn gadarnhaol gweld egni a chyfranogiad gweithredol y Cydlynwyr yn y sesiynau ar-lein mwy diweddar hyn. Rydym hefyd yn defnyddio'r cyfarfodydd rhwydwaith, bwletinau chwarterol, gweminarau ar-lein a dulliau eraill i rannu arfer da / gorau gyda BGCau - mae hyn yn arbennig o bwerus wrth glywed gan BGCau sy'n teimlo eu bod yn cyflwyno agweddau ar y Ddeddfau yn dda yn eu hardaloedd.

Mae fy swyddfa yn parhau i weithio'n agos gydag Is-adran Dyfodol Cynaliadwy Llywodraeth Cymru, sy'n arwain ar gyhoeddi ail Adroddiad Tueddiadau'r Dyfodol. Mae hyn er mwyn sicrhau aliniad ac integreiddiad â'r BGCau wrth iddo ddatblygu. Ar hyn o bryd, mae hyn yn cynnwys fy swyddfa yn gweithio ar y cyd â Llywodraeth Cymru, Iechyd Cyhoeddus Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru i baratoi camau ac arweiniad cliriach i BGCau ar sut y gallant ymgorffori dyfodol a thymor hir yn eu hasesiadau a'u cynlluniau llesiant. A, cymryd rhan mewn cyfres o weithdai ar-lein yn yr hydref gyda chydweithwyr yn y Llywodraeth i helpu BGCau i ddeall a chymhwyso'r Adroddiad Tueddiadau'r Dyfodol i'w hardaloedd, gan eu helpu i ateb y cwestiwn 'felly beth?'.

Mae'r gwaith ymroddedig hwn yn ychwanegol at fy nyletswyddau cyffredinol o ddarparu cyngor, cymorth ac annog cyrff cyhoeddus a BGCau i roi mwy o ystyriaeth i effaith hirdymor y pethau maen nhw'n eu gwneud. Ar gyfer BGCau yn benodol, mae fy nhîm yn darparu cyngor ad-hoc yn rheolaidd, yn treulio eu Hadroddiadau Blyneddol ac yn darparu astudiaethau achos ac yn rhannu arfer da ac weithiau byddaf yn mynychu cyfarfodydd Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus i ddarparu cyngor ac anogaeth. Fel yr eglurwyd uchod, ar hyn o bryd mae'r pwyntiau cyswllt yn fy nhîm yn cynnwys cynrychiolwyr cyrff cyhoeddus a BGCau ledled Cymru i archwilio sut y gellir defnyddio fy adnoddau a'm gallu cyfyngedig i'w helpu i roi'r ddeddfwriaeth hon a newid diwylliannol ar waith.

Fy ymateb i: Argymhelliad 11: Rhaid i gyrff cyhoeddus sy'n ddarostyngedig i Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 sicrhau bod y pum ffordd o weithio wedi'u hymgorffori yn eu cynlluniau ar gyfer adferiad o bandemig Covid-19. Rydym yn argymhell na cholllir unrhyw enillion y maent wedi'u gwneud yn eu hymateb uniongyrchol i'r pandemig, a'u bod yn symud eu ffocws o'r dydd i ddydd i'r tymor hir ac atal.

Wrth i Lywodraeth Cymru, y Senedd a chyrff cyhoeddus ddatblygu eu cynlluniau ar gyfer adferiad o bandemig COVID ac ymdrin â heriau parhaus, ni fu ffocws hirdymor ac integredig Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol erioed yn fwy hanfodol. Mae gennym gyfle unwaith mewn cenedlaeth i greu gwasanaethau cyhoeddus sy'n mynd i'r afael â'r argyfyngau economaidd, cydraddoldeb, iechyd, hinsawdd a natur ar yr un pryd, ac sy'n darparu'r 'Cymru ddelfrydol' i'n cymunedau nawr ac yn y dyfodol.

Mae COVID-19 wedi rhoi pwysau enfawr ar y sector cyhoeddus ac wedi arwain at golli bywyd yn enbyd. Mae'r Pwyllgor wedi clywed llawer o enghreifftiau o sut mae cyrff cyhoeddus wedi defnyddio'r cyfnod hwn fel cyfle i weld pethau'n wahanol. Fodd bynnag, nid wyf wedi cael sicrwydd eto bod meddwl dyfodol a chynllunio rhagwelediad wedi cael ei gymhwyso'n llawn i helpu i lunio ymateb tymor hir Llywodraeth Cymru i'r pandemig, neu o ran sut y mae'n ceisio atal argyfyngau yn y dyfodol rhag digwydd.

At hynny, mae COVID-19 wedi tynnu sylw at neu waethygu llawer o anghydraddoldebau a oedd yno eisoes ac na ellir eu hanwybyddu mwyach. Rwy'n cyngori cyrff cyhoeddus i gymryd pob cam rhesymol i nodi a mynd i'r afael â'r heriau hyn. Bydd fy Adroddiad Anghydraddoldeb yn Nyfodol Cymru sydd ar ddod hefyd yn rhoi gwybodaeth bellach i gyrff cyhoeddus eu hystyried.

Er mwyn sicrhau bod Llywodraeth Cymru yn ystyried Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn ei chynlluniau adfer, cyhoeddais sawl darn o gyngor, gan gynnwys [cynllun 5 pwynt](#), llythyr manwl at Jeremy Miles AS a Rebecca Evans AS (fel atodiad) a chyhoeddi [Rhaglen Lywodraethu Addas ar gyfer y Dyfodol](#). Rwyf wedi dilyn hyn gyda chynngor manylach ar agwedd benodol, er enghraifft buddsoddi mewn datgarboneiddio cartrefi, Strategaeth Drafnidiaeth y genedl newydd ac ar ddatblygu polisi sgiliau.

Croesawais y sylwadau a wnaed gan gyrff cyhoeddus yn ystod yr ymchwiliad. Mae dros draean o ymatebion ysgrifenedig Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus yn tynnu sylw y dylid defnyddio COVID (a Brexit) fel cyfleoedd i weithredu'r Ddeddf tra bod pobl yn barod i dderbyn newid. Mae gwersi clir yma ar sut y gellir 'pobi' y ffyrdd hyn o weithio ar gyfer gwaith yn y dyfodol a'u cymhwyso i feddwl yn y tymor hir, nid ymateb i argyfwng yn unig.

“Mae'r Ddeddf sy'n dod i'r amlwg o COVID yn bwysicach nag erioed o'r blaen. Mae'r nodau yn egwyddorion craidd i bob gwlad ledled y byd. Rydyn ni wedi dysgu llawer o wersi a dyna'r wlad rydyn ni am ddod allan o'r pandemig. Y ffordd i'w wneud yw gweithio gyda'n gilydd. Mae'r 5 Ffordd o Weithio yn bwysicach nag erioed ar ôl COVID.” (Cyngor Ynys Môn)

“Mae profiad COVID a'r Ddeddf wedi plannu cydwybod ynom o bwrpas uwch ac yn gwneud ein gwasanaethau'n fwy hygyrch.” (Llyfrgell Genedlaethol Cymru)

Yn hytrach na gwario £3m ar ganolfan newydd, dewisodd Llyfrgell Genedlaethol Cymru fuddsoddi mewn digidol i wneud eu casgliadau yn fwy hygyrch.

Cydnabu Cyngor Sir y Fflint fod cyfyngiadau cyllidebol a COVID wedi eu helpu i edrych ar bethau'n wahanol. Maen nhw wedi adnewyddu'r hen adeiladau ar gyfer rhai canolfannau dydd ac wedi comisiynu sefydliad trydydd sector sy'n rhedeg y gwasanaeth yn llawer gwell - mae'r cynnig i ddefnyddwyr gwasanaeth wedi gwella llawer.

Rwyf wedi croesawu arloesedd a chydweithrediad cyrff cyhoeddus wrth fynd i'r afael ag ymateb COVID. Mae gweithgareddau a phenderfyniadau a oedd unwaith yn cael eu hystyried yn heriol neu ddim yn hanfodol wedi cael eu gweithredu ac rwy'n falch bod cyrff cyhoeddus wedi ymrwymo i barhau â llawer o'r dulliau da hyn y tu hwnt i'r adferiad.

Yn fy nhystiolaeth i'r Pwyllgor, rhannais bryderon bod Llywodraeth Cymru yn methu â chymhwyso pob un o'r pum ffordd o weithio'n gyson yn ystod y pandemig. Roedd y pryderon hyn yn cynnwys:

- Diffyg cydgysylltiad ac **integreiddio** ar adferiad COVID-19 Cymru. Roeddwn yn pryderu bod sawl grŵp polisi a Grwpiau Cyngori Gweinidogol o bosibl yn gweithio ar eu pennau eu hunain.
- Roedd diffyg aliniad rhwng y gweithgaredd ar gydraddoldeb, amrywiaeth a chynhwysiant mewn perthynas â'r ymateb i COVID-19 a'r grwpiau cyngori gweinidogol (ac eraill) yn canolbwyntio ar adferiad. Nid yw'n glir sut mae'r wybodaeth a'r wybodaeth sy'n cael ei chasglu yn llywio gwaith (a phenderfyniadau buddsoddi) y Llywodraeth i fynd i'r afael â chamau **ataliol**.
- Diffyg **ymgyfraniad** (o ran amrywiaeth a chydraddoldeb) mewn llawer o'r grwpiau sy'n llunio'r adferiad. Mae angen adeiladu ar y dulliau cynnwys a ddefnyddir fel rhan o'r ymateb i argyfwng, gan ehangu cyfranogiad grwpiau sy'n llywio'r adferiad.
- Diffyg **integreiddio** ar draws meysydd polisi. Er enghraifft, mae'r Amgueddfa Genedlaethol wedi bod yn agored yn eu neges eu bod yn 'adnodd nas defnyddiwyd'. Maent am gael eu cysylltu'n well â'r grwpiau a'r rhwydweithiau eraill sy'n gweithio ar adferiad COVID-19, yn enwedig grwpiau sy'n canolbwyntio ar yr amgylchedd, sgiliau ac iechyd a llesiant.
- Yn aneglur sut mae meddwl am y dyfodol a rhagwelediad **tymor hir** yn cael ei gymhwyso.

Rhaid rhannu'r gwersi hyn ar draws y Llywodraeth ac yn allanol.

Dangosodd Llywodraeth Cymru ddull blaengar o basio'r gyfraith hon - ond mae wedi tanamcangyfrif maint y ffocks, y gefnogaeth a'r diwygiad sydd ei angen i'w gyflawni ym mhob haen o lywodraethu a darparu gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru. Bellach mae angen i'r Llywodraeth sicrhau bod y dull uchelgeisiol wrth basio deddfwriaeth ar lawr y Senedd yn cyd-fynd â gweithredu uchelgeisiol ar ei weithredu ar lawr gwlad.

Edrychaf ymlaen at weithio gyda'r Pwyllgor hwn ac eraill ledled y Senedd yn ystod gweddill fy nhymor.

Cofion cynnes,

Sophie Howe
Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru